

BJÖRK OCH GRAN PÅ LIKA

Skapa en blandskog med värdefulla dimensioner av både gran och björk. Här är några av ingredienserna för att lyckas:

1. Utgå från en ungskog där björken inte har för stort försprång i höjd framför granen.
2. Se till att ge enskilda björkar tillräckligt utrymme för att behålla en stor krona.
3. Följ beståndet så att inget av trädslagen trycker tillbaka det andra.

Få forskare har lagt tid på att arbeta med trädslagsblandade skogar. En som trotsat det enklare monokulturspåret är Nils Fahlvik vid SLU i Alnarp. I försöksparken Asa i Småland finns ett unikt försök som ska visa om det går att skapa och behålla en blandskog med värdefull björk och gran ända fram till slutavverkningen. SKOGEN följde med Nils Fahlvik ut i försöksskogen.

– Visst har blandningar mellan gran och björk varit föremål för forskning, säger han. Men då har det oftast handlat om den första, unga fasen när björk används som en frostskyddande ”skärm” över den underväxande granen. Kronobergsmetoden är ett exempel. Där är lövskärmen betydligt högre än granarna, och avvecklas helt när granen nått en frostsäker höjd på tre till fyra meter.

Det finns flera svenska och norska studier som har visat att lövskärmen i kombination med gran kan ge en totalt sett högre tillväxt än ren granskog där björken röjts bort tidigt. Men då har det alltid handlat om att björken avvecklas innan den nått medelålder. Något björktimmer blir alltså inte aktuellt.

– I Asaförsöket söker vi svar på om vi kan behålla en björkinblandning hela vägen fram till slutavverkning, berättar Nils Fahlvik.

IDAG HAR DET GÅTT 26 ÅR sedan granen planterades. Ungefär samtidigt slog sig självföryngrade björkfrön ner för att fylla upp luckorna mellan granarna. När försöket anlades rövdes det så att björken skulle stå för 20 procent av stamantalet på en del av försöket. 50 procent på en annan del. Som en jämförelse lämnades också ytor där all björk rövdes bort.

– Efter röjningen har björk och gran följts åt i höjdtillväxt. Björken var två meter högre vid röjningen och har behållit det försprånget, säger Nils. Vi trodde att granen skulle hämta igen en del, eftersom björken är ett pionjärträd som växer snabbt som ung men stannar av på sikt.

De första åren var volymtillväxten högre för blandskogen, men under de senaste åren har de rena granytorna vuxit bättre. Tillväxten under hela perioden

I försöket kollar vi om det går att hålla björkinblandning hela vägen fram till slutavverkning.

Nils Fahlvik

VILLKOR

skiljde sig dock inte mellan ytorna, förutom att ytorna med hälften björk tenderade att börja sacka efter.

EN VANLIG FARHÅGA ÄR att de högre björkarnas kvistar ska skada granarnas toppskott, så kallade piskskador. Nils Fahlvik vill dock tona ner problemet.

– Det var bara fem procent av granarna som hade allvarliga skador. Tidigare studier har också visat att granarna återhämtar sig om piskningen upphör.

Ett problem med nya skötselmodeller är att det ofta saknas äldre försök, och det gäller i synnerhet för blandskogsförsök med björk och gran. I stället har forskare fått simulera utvecklingen. De har alltså räknat fram produktionen teoretiskt.

– Vi räknade ut att blandskogen gav en något lägre tillväxt sett över hela omloppstiden, som vi satte till 66 år, berättar Nils Fahlvik. Det handlade om 6 till 17 procent, med en större förlust för 50/50-blandningen. Men om man gallrar bort lite mer björkar vid de senare gallringarna minskar skillnaden mot den rena granytan.

Däremot blev effekten på ekonomin större. Där vinner den rena granen stort. Men Nils Fahlvik uttrycker sig ändå försiktigt.

– Ekonomin beror ju mycket på priset på gran och löv. Lövtimmer har hittills betalat sig dåligt. Men med en annan prisbild kan resultaten bli annorlunda. Att skapa en blandskog kan vara ett sätt att gardera sig för framtidens ovissa marknad.

Nils poängterar också att Asa-försöket ligger på en mycket bördig mark. På en något svagare mark hade björken troligen hävdats sig bättre.

Det förekommer uppfattningar om att blandskogar per definition kan utnyttja markens produktionsförmåga bättre än rena trädslagsbestånd. De skulle kunna utnyttja ståndortens näringsämnen, vatten och ljus bättre, och även sprida tillväxten bättre över tiden och säsongen.

LÖVTRÄDSFORSKAREN LARS RYTTER på Skogforsk, som har varit med och författat avsnittet om blandskogar i Skogsskötselserien, är dock tveksam.

– Man får inte se religiöst på blandskogar, säger han. De påstådda effekterna är inte verifierade. Den enda påvisade tillväxteffekten är om man blandar in arter som fixerar kväve, som alar, tillsammans med andra icke-fixerande trädslag, och det gäller bara på svagare marker.

Lars Rytter pekar också på att blandskogar inte stod emot stormskador bättre än monokulturer vid de senaste årens stormar, trots att motsatsen ofta hävdats. Samtidigt understryker han att vår kunskap om skötsel av blandskogar är dålig, särskilt när det gäller den senare delen av omloppstiden.

Försöket i Asa kan hjälpa till att öka den kunskapen.

Text och foto: **Mats Hannerz**

LYCKAS MED BLANDBESTÅND STEG FÖR STEG

UTGÅ FRÅN ett ungskogsbestånd där björk har etablerat sig samtidigt som granen, och har ett höjdförsprång på en halv till högst två meter.

- Undvik de allra bördigaste lokalerna – där är det mer lönsamt med ren granproduktion. Medelbördiga lokaler fungerar bättre för björk- och granblandskog.

- Björkarna ska vara av arten vårtbjörk. På fuktigare lokaler är glasbjörken vanlig, men den växer inte lika snabbt.

- Om man i förväg vet att det blir ett bra tillslag av naturligt förnygrad björk kan granarna planteras glesare, kanske 1000 plantor per hektar, med rum för björk emellan. Ekonomin kan bli god då – om det är tillåtet enligt lagen är en annan fråga.

- Björkförnygringen gynnas av markberedning. Lämpliga fröbjörkar måste finnas i omgivningen.

- Bestäm vilken björkinblandning som eftersträvas i slutbeståndet. Starta med fler björkar i början. Många försvinner på vägen.

- Sträva efter normala röjnings- och gallringsförband i genomsnitt, men lämna större utrymme för björkarna. Björken behöver ljus och en levande krona för att växa bra. Om grönkronan är mindre än 50 procent av höjden står träden för tätt.

- Blandskogen behöver mer tillsyn och fler ingrepp än den rena granskogen.

- Titta på höjden på träden – björkarna behåller sitt höjdförsprång upp till medelåldern. Reglera med gallring så att höjdförväxande björkar inte trycker tillbaka granen.

- Björkens grenar kan ge piskskador på granarnas toppskott. Försöket i Asa visar dock att piskskadorna ofta är måttliga om skogen är jämnhög.

- I Asa står björk och gran stamvis blandade, men björk i grupper kan vara lättare att sköta.

- I 40-årsåldern har troligen granen kommit ifatt björken i höjd. Nu är det viktigt att ge björken utrymme så att den kan få grövre dimensioner och utveckla timmerkvaliteter.

- Björken har en kortare ekonomisk omloppstid än granen, och om man vill ha ett bra utbyte bör beståndet avverkas senast i 60-70-års åldern.

MER PÅ NÄTET

Skogsskötselserien nr 9, www.skogsstyrelsen.se/skogsskotselserien

Skogencyklopedin 2011, finns på www.skogen.se

Blandskog, en rapport från Sufor av Erik Agestam, Nils Fahlvik, Matts Karlsson och Urban Nilsson. Googla på "Blandskog Sufor"